

حق پدید آور مقاله علمی - پژوهشی بر آگاهی از سرنوشت اثر (بررسی مرحله داوری، مطالعه تطبیقی)

دو فصلنامه علمی - پژوهشی

مدیریت

اطلاعات

دوره ۳، شماره ۲

پاییز و زمستان ۱۳۹۶

صفر بیگزاده

استادیار حقوق خصوصی، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)، تهران، ایران^۱

بهروز رسولی

دانشجوی دکتری، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)،

تهران، ایران

چکیده: پس از آن‌که نویسنده دست‌نوشته‌اش را در سامانه نشریات علمی - پژوهشی به ثبت رساند، آیا چنین حقی دارد که از سرنوشت دست‌نوشته‌اش در فرایند پذیرش تا چاپ آن آگاهی یابد یا نه؟ و اگر چنین است، این حق در حقوق ایران بر کدام یک از مبانی حقوقی و مستندات قانونی استوار است. نگاهی به راهنمای نشریات علمی - پژوهشی در ایران نشان می‌دهد که تاکنون به این موضوع و چنین حقی توجه نشده است، درحالی‌که در علمی - پژوهشی غیر ایرانی، زمان‌بندی ارائه‌شده در راهنمای پذیرش مقاله‌ها نشان می‌دهد که این گروه از نشریات تا حدی چنین حقی را به رسمیت شناخته‌اند. در این مقاله ضمن بیان مبانی حقوقی وجود این حق در حقوق ایران، از طریق مقایسه و مطالعه تطبیقی، وضعیت موجود در نشریات مهم علمی - پژوهشی در ایران و نیز چند کشور خارجی بررسی شده و با ارائه نمودارها و سنجش‌های لازم، علاوه بر آن‌که وجود این حق در ایران نیز به اثبات رسیده، پیشنهاد شده که در نشریات علمی - پژوهشی ایران نیز در راهنمای پذیرش مقاله‌ها، به اعلام زمان‌بندی مربوط به هر یک از مراحل موجود در فرایند پذیرش تا چاپ مقالات، به‌ویژه مرحله داوری توجه شود.

کلیدواژه‌ها: ارتباط علمی، پدیدآور، حقوق مالکیت فکری، دست‌نوشته، مقاله علمی - پژوهشی، نشریه.

۱. مقدمه

تا پیش از اختراع حروف متحرک و چاپ، پیشرفت و انتشار علوم بسیار کند بود و دانشمندان در جای جای جهان به شکل جزیره‌ای درگیر مطالعات و مکاشفات خود بودند؛ ولی پیدایی حروف متحرک و چاپ در قرن چهاردهم و پانزدهم میلادی دنیای نشر دانش را دگرگون کرد و روحی تازه به ارتباط‌های علمی دمید. پیش از عصر نوین چاپ معمولاً پیوند علمی میان دانشمندی شذنی بود که در یک منطقه جغرافیایی واحد یا نزدیک به هم بودند، ولی چاپ تا حدودی توانست مشکلات برخاسته از فاصله جغرافیایی میان دانشمندان را رفع کند. با گسترش ارتباط‌های علمی گسترده میان پژوهشگران و دانشمندان، پیشرفت علوم شتاب بیش‌تری گرفت، گونه‌ی انتشارات علمی با تغییراتی همراه شد و علم و پژوهش وارد عصر تازه‌ای از زندگی خود گردید. از این زمان، پژوهشگران به شکل گسترده توانستند از دستاوردهای دیگران آگاه شوند، دیدگاه‌های خود را درباره‌ی این دستاوردها بگویند، آن‌ها را نقد کنند و پدیدآوران آن‌ها را بهتر بشناسند. این پیوندهای گسترده منجر به راه‌اندازی انجمن‌هایی علمی شد که در آن‌ها پژوهشگران حوزه‌های گوناگون گرد هم می‌آمدند و دیدگاه‌های خود را با یکدیگر در میان می‌گذاشتند. «انجمن سلطنتی علوم بریتانیا»^۱ از شمار چنین انجمن‌هایی بود که در پیشرفت علوم در بریتانیا نقش داشت (Collins 2015, 7-10).

آثار علمی، همانند کتاب، نشریه، نامه و غیره از کلیدی‌ترین شیوه‌های ارتباط علمی تا به امروز بوده‌اند. با این حال، نشریه‌های علمی امروزه رواج بیشتری یافته‌اند. آن‌ها به انباشت دانش در حوزه‌های علمی کمک می‌کنند، امکان برقراری پیوند علمی میان پدیدآوران را فراهم می‌سازند، در راستای اعتباریابی و بهبود کیفیت نوشته‌های علمی گام برمی‌دارند، راهی برای ارزیابی عملکرد پژوهشگران می‌آفرینند و سرانجام در ساخت جوامع علمی نقش دارند (Solomon 2007). این نشریه‌ها بر پایه‌ی همترازخوانی به انتشار یافته‌های پژوهشی پدیدآوران می‌پردازند. تاریخچه‌ی همترازخوانی به بیش از ۳۰۰ سال پیش بازمی‌گردد (میرزایی، ابویی، قاراخانی و شیخ‌شعاعی ۱۳۸۵) و هنوز نشریه‌ها از این شیوه برای انتشار بهره می‌گیرند. انتشار به این شیوه، منجر به پدید آمدن حقوقی می‌شود که بین نشریه و پدیدآور است. با آنکه در این فضا به حقوق نشریه از طریق آیین‌نامه‌ها و راهنماهایی که برای پدیدآوران نگاشته‌اند تا حدی توجه شده، ولی به حقوق پدیدآور توجه نشده است. توجه نکردن به حقوق پدیدآوران می‌تواند منجر به سوگیری در فرایند داوری و انتشار مقاله‌ها شود. برای نمونه، اگر مشخص نباشد که مقاله چه زمانی به دست سردبیر نشریه رسیده، چه زمانی برای داوری ارسال شده و چه زمانی پذیرش/رد شده امکان پیگیری مقاله برای پدیدآور نیست و پاسخگویی نشریه نیز کاهش می‌یابد. نمونه‌ی دیگر آنکه اگر تاریخ پذیرش مقاله‌ها مشخص نباشد، ممکن است در نوبت انتشار مقاله‌ها در نشریه سوگیری ایجاد شود. امروزه پدیدآوران مقالات علمی - پژوهشی در ایران چندان که باید از سرنوشت اثرشان در فرایند ثبت تا چاپ دست‌نوشته خویش در نشریات علمی - پژوهشی آگاه نیستند. این آگاهی از این بابت دارای اهمیت

است که مفاد مقاله‌های علمی و پژوهشی به‌عنوان یک دارایی فرهنگی و مادی که با توجه به مفاد قانون حمایت (مصوب ۱۳۴۸/۱۰/۱۱) از نگاه قانون‌گذار ایران نیز شایسته پاسداری و حمایت دانسته شده است، حاصل مطالعات و پژوهش‌های درازمدتی به شمار می‌آید که از یک‌سو، پدیدآور یا پدیدآورانشان سرمایه مادی و معنوی فراوانی را برای خلق آن‌ها مصرف کرده‌اند و از سوی دیگر، خودشان موجد دارایی مادی و معنوی کم‌وبیش درخور توجه برای نویسندگانشان خواهند بود. از این‌رو، حق پدیدآوران بر آگاهی از سرنوشت آثارشان به‌عنوان بخشی از اموالشان - در مفهوم حقوقی آن - انکارناپذیر و شایسته بررسی ویژه است؛ آن‌هم از این منظر که بی‌توجهی به حقوقی که پدیدآور این‌گونه آثار دارد، از سوی و تکلیفی که دیگران در قبال آن دارند، از سوی دیگر، مآلاً به بی‌اجر ماندن کوشش پدیدآور و دلسردی او و عدم اقبال به نتایج تلاشش خواهد انجامید.

در میان قوانین و مقررات مرتبط با مالکیت ادبی و حمایت‌های مرتبط با آن، قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان (مصوب ۱۳۴۸/۱۰/۱۱)^۱ شاخص‌ترین و خاص‌ترین قانون به شمار می‌آید که در آن، ضمن به رسمیت شناخته شدن حق مادی و معنوی برای صاحبان اثر، خواه در کسوت نویسنده، خواه در کسوت مترجم و خواه در کسوت هنرمند، ترتیبات حمایت از این حقوق و مجازات متعرضان به آن نیز بیان گردیده است و از آنجاکه آثار قلمی، از جمله مقالات علمی - پژوهشی، بر اساس ماده ۱ قانون مذکور «از راه دانش» پدید آمده‌اند، مشخصاً در قلمرو حمایت‌های قانون مذکور قرار می‌گیرند.

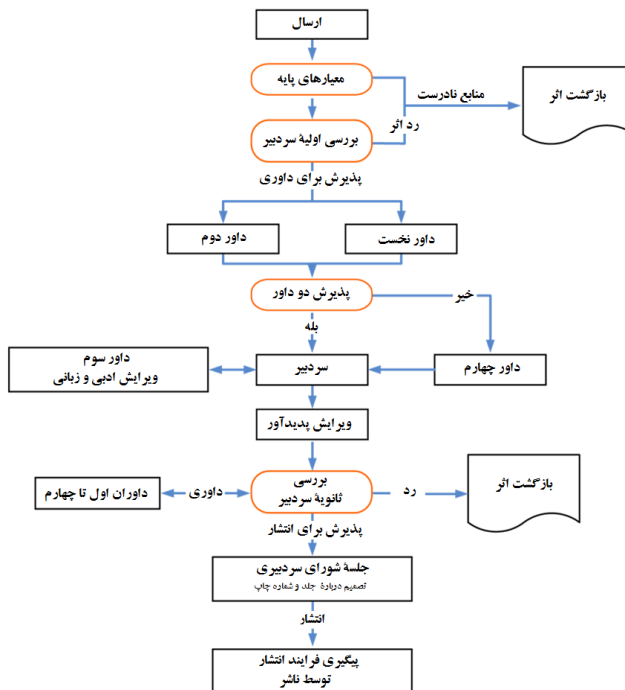
به نظر می‌رسد «حق پدیدآور بر آگاهی از سرنوشت اثر» از مسائل کلیدی در فرایند داوری و چاپ آثار علمی است که تاکنون به شکل بایسته به آن توجه نشده است. در این مقاله نخست وجود چنین حقی را بررسی خواهیم کرد و خواهیم دید که آیا «حق پدیدآور بر آگاهی از سرنوشت اثر» باید برای پدیدآوران در نظر گرفته شود یا خیر؛ البته حقوق پدیدآوران مقاله علمی در بازه زمانی تحویل اثر برای نشر آن در نشریات علمی - پژوهشی تا زمان چاپ آن در چنین نشریاتی است؛ آن‌هم با تأکید بر مرحله داوری این‌گونه مقالات. از این‌رو عنوان «حق بر آگاهی از سرنوشت اثر» در این بازه زمانی مورد بررسی قرار می‌گیرد و از عنوان مذکور به‌روشنی پدید است که حقوق مرتبط با پیش از ارائه اثر به نشریه یا حقوق مرتبط به زمان پس از انتشار، مورد توجه مقاله حاضر نیست. سپس راهبردها و شیوه‌ای اجرایی نشریه‌های علمی-پژوهشی داخلی درباره این حق بررسی می‌شود و سرانجام به بررسی توجه به این حق در زیرساخت‌های نرم‌افزاری که امروزه در فرایند داوری بسیاری از نشریه‌ها به کار گرفته می‌شود، خواهیم پرداخت.

۲. مفهوم سرنوشت اثر

مراد از سرنوشت یک اثر در این مقاله فرایندی است که پس از نگارش اثر توسط پدیدآور آغاز می‌شود و با انتشار اثر پایان می‌یابد. از آنجاکه هدف ما در این مقاله بررسی حق بر سرنوشت اثر در نشریه‌های علمی -

۱. برای دیدن متن این قانون نگاه کنید به: بیگزاده، صفر؛ شرح قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، تهران، کلک صبا، ۱۳۹۶، ص ۸۳ و بعد.

پژوهشی (عمدتاً در مرحله داوری) است، بنابراین آثاری بررسی خواهند شد که برای این نشریه‌ها ارسال می‌شوند (که عموماً به شکل مقاله علمی هستند). روی هم رفته یک دست‌نوشته علمی از زمانی که برای یک نشریه فرستاده می‌شود تا زمانی که به انتشار می‌رسد گام‌های گوناگونی را سپری می‌کند. «انتشارات الزویر»^۱ که از ناشران بنام نشریه‌های علمی به شمار می‌رود گام‌های گوناگونی برای سرنوشت یک دست‌نوشته علمی طراحی و پیاده‌سازی کرده است. این گام‌ها در «نمودار یک» نمایش داده شده‌اند.

نمودار ۱. گام‌های کلیدی در سرنوشت یک مقاله علمی در نشریه^۲

اگرچه نشریات علمی _ پژوهشی، رویه‌های متفاوتی برای دریافت، داوری، پذیرش و انتشار یک مقاله دارند، ولی روی هم رفته این گام‌ها در نشریه‌های گوناگون کم‌وبیش همانند هستند. بر «پایه یک» سرنوشت یک اثر با گام ارسال برای نشریه توسط پدیدآور(ان) آغاز می‌شود. پس از دریافت توسط نشریه، سردبیر(ان) نگاهی اجمالی به آن می‌کنند و اگر آن را مناسب برای انتشار در نشریه بدانند معمولاً برای سه داور (در بعضی از نشریه‌های باکیفیت‌تر شاید بیش از سه نفر، یک مقاله را داور کنند) می‌فرستد. اگر از میان سه داور، دو داور نظر به پذیرش مقاله بدهند، معمولاً نشریه منتظر نظر داور سوم نمی‌ماند و کوشش می‌کند نظر داوران را برای نویسنده یا نویسندگان بفرستد تا در جهت اعمال نظر یا پیشنهادهای

1.Elsevier

۲. برگرفته از elsevier.com/reviewers/what-is-peer-review (October 10, 2017)

داوران اقدام صورت گیرد؛ اما اگر نظر دو داور نخستین، یکسان نباشد و یکی مقاله را تأیید و دیگری رد کند، نظر داور سوم موضوعیت خواهد یافت و سرنوشت مقاله را از جهت پذیرش یا رد تعیین می‌کند. هرگاه جمع نظر داوران بر تأیید اعتبار مندرجات مقاله بوده و نویسنده یا نویسندگان نیز نظر داوران را اعمال کنند و اثر از نگاه داوران نویسنده یا نویسندگان نهایی شود، اثر توسط دفتر نشریه برای ویراستار ادبی و زبانی فرستاده می‌شود.

معمولاً در راهنمای نشریات این نکته قید می‌شود که فرستادن مقاله به معنای آن است که نشریه در ویرایش مطالب و مندرجات مقاله آزاد است و از این رو، درباره ویراستاری مقالات، نظر صاحب یا صاحبان اثر گرفته نمی‌شود؛ هرچند که حق اعتراض به نحوه ویرایش برای آنان محفوظ است و داوری درباره درستی یا نادرستی اعتراض به ویراستاری مقاله، تأیید اقدام انجام‌شده را از نویسنده یا نویسندگان یا نویسنده مسئول مقاله می‌گیرد تا باب هرگونه اعتراض بعدی به این را در آینده ببندند. باین حال، برخی نشریات هنگام پایان یافتن فرایند داوری و پس از ویرایش اثر توسط پدیدآور(ان)، سردبیر(ان) بار دیگر آن را می‌بینند و چاپ آن را در جلد و شماره خاصی با شورای سردبیران در میان می‌گذارد و سرانجام اثر در یکی از شماره‌های نشریه منتشر می‌شود.

در سراسر این فرایند، «حق بر آگاهی از سرنوشت اثر» جاری است و باید به آن توجه شود؛ به این معنا که به‌رغم رضایت نویسنده یا نویسندگان بر انجام ویرایش اثر یا فرستادن آن به داوری، این امکان دست کم برای نویسنده مسئول باید وجود داشته باشد که بداند دست‌نوشته در چه مرحله‌ای است (داوری یا ویرایش) و افزون بر این بایست از پیش برای وی مشخص شده باشد که این امور در چه بازه زمانی انجام خواهند شد تا او بتواند از تأخیر صورت گرفته در هر مرحله آگاهی یابد و در صورت ضرورت بر این تأخیر اعتراض کند. باین حال، آگاهی از این امر کلیدی است که چه زمانی «حق بر آگاهی از سرنوشت اثر» تحقق می‌یابد و مبانی این تحقق چیست. در ادامه این امر تشریح شده است.

۳. زمان تحقق حق بر آگاهی از سرنوشت اثر

آشکار است که پیش از فرستادن دست‌نوشته توسط صاحب اثر (نویسنده مقاله) گفت‌وگو از تحقق رابطه حقوقی بین نشریه و نویسنده بی‌معنا است؛ اما از هنگامی که نویسنده با رعایت مفاد راهنمای مؤلفان که در همه نشریات علمی - پژوهشی به چشم می‌خورد و این راهنما در سایت‌های نشریات نیز عیناً یا تفصیلاً آورده می‌شود، دست‌نوشته خود را در سایت نشریه ثبت می‌کند و «تأییدی ثبت دست‌نوشته» را دریافت می‌دارد «حق بر آگاهی از سرنوشت اثر» محقق می‌شود؛ اما پاسخ به این که دامنه این حق چیست و سرنوشت اثر به چه معنا است نیاز به واکاوی فرایندی دارد که اثر را در مفهوم پذیرفته‌شده نشریات علمی - پژوهشی از یک اثر ثبت‌شده به یک اثر قابل نشر تبدیل می‌کند که در این فرایند، مراحل ثبت اثر، تأیید نخستین اثر، ارجاع به داوری، ارجاع به ویراستاری، برگ آرای و چاپ (به‌طور عام) قابل تشخیص است و حقی که ما در پی تبیین آن هستیم از سویی به صاحب اثر حق مطالبه و پرسش از نشریه را می‌دهد و از سوی دیگر نشریه را مکلف به پاسخگویی و آشکارسازی در برابر نویسنده اثر یا دست‌کم شخصی می‌کند که در نشریات علمی - پژوهشی از او با عنوان «نویسنده مسئول» یاد می‌شود.

۴. مؤیدات وجود حق بر آگاهی از سرنوشت اثر در مقاله‌های علمی - پژوهشی

در حقوق ایران، مالکیت بر اموال به رسمیت شناخته شده است و اصل ۴۷ قانون اساسی در این باره می‌گوید: «مالکیت شخصی که از راه مشروع باشد محترم است. ضوابط آن را قانون معین می‌کند». همچنین بر طبق ماده ۲۹ قانون مدنی ایران «ممکن است اشخاص نسبت به اموال، علاقه‌های ذیل را داشته باشند: (۱) مالکیت (اعم از عین یا منفعت)؛ (۲) حق انتفاع؛ (۳) حق ارتفاق به ملک غیر». در تفاسیر قانونی و متون قوانین نیز مالکیت ادبی، علاوه بر شناسایی، مورد حمایت قرار گرفته است و برای نمونه، از سوی یکی از شارحان نامبردار قانون مدنی ایران درباره ماده ۲۹ گفته شده که این ماده به دلیل در برداشتن مفهوم «مالکیت ادبی و هنری» ناقص است (جعفری لنگرودی، ص ۳۴) و حقوقدانی دیگر، ضمن تأکید بر چنین مالکیتی، با توجه به ماده ۱۹ و ۲۰ قانون مدنی، مال موضوع آن را در شمار «مال منقول» آورده است (کاتوزیان، نظم حقوقی، ص ۳۹). این نوع از مال اگر از منظر شرعی نیز نگریسته شود در سایه حدیث «حرمة مال المسلم کحرمة دمه» (بجنوردی، القواعد الفقهیه، ج ۴، ص ۶۱ به نقل از: بیگزاده، ص ۵۳) که در زبان فقیهان به عنوان یک قاعده فقهی درآمده، شایسته حمایت و پشتیبانی است. از سوی دیگر، با توجه به آن که مالک حق همه گونه تصرف در مال خود را دارد (ماده ۳۰ قانون مدنی) و این گونه تصرفات مستلزم آگاهی او از کم و کیف مال و اوصاف آن است تا زمانی که مال از مالکیت او خارج نشده، حق دارد و می‌تواند از مال خود هر میزان که لازم است آگاهی یابد و چنانچه مالش به هریک از طرق و ترتیبات قانونی در تصرف و ید غیر باشد، این امر حق او بر آگاهی از وضعیت مالش را نفی نمی‌کند، بلکه چنان شخصی مکلف است در برابر مالک، اطلاعات لازم را که برای حفظ و نگهداری و ایجاد شرایط بقای آن لازم است بدهد. بدین ترتیب، اگر بپذیریم که «اثر» نوعی از اموال پدیدآورنده است، او بر هر فرد دیگری درباره آگاهی از مالش محق‌تر است و به همین خاطر است که تمام اشخاصی که امین مالک محسوب می‌شوند (همچون وکیل حسب ماده ۶۶۸ قانون مدنی)، باید حساب زمان تصدی خود را به او بدهند. با این وصف، اشخاصی که مال غیر به نحو قانونی یا حسب توافق در ید آن‌ها است لازم است اطلاعات کافی درباره وضعیت آن مال را به مالک بدهند، مگر آن که به لحاظ قانونی منعی در این خصوص وجود داشته باشد یا آن که حسب تراضی یا مؤدای عرف، ارائه اطلاعات ضرورت نداشته باشد. از سوی دیگر، ماده ۲ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات می‌گوید: «هر شخص ایرانی حق دسترسی آزاد به اطلاعات عمومی را دارد، مگر آن که قانون منع کرده باشد...». به کیفیت مذکور، بر مبنای «قیاس اولویت» که در واقع مبتنی بر موازین منطقی است و در متون فقهی و حقوقی مبنای استنباط و استخراج احکام به شمار می‌رود،^۱ اگر آگاهی از اطلاعات عمومی مجاز است، مگر در مواردی که منع قانونی دارد، اطلاعات خصوصی بین طرفین رابطه خصوصی نیز باید برای طرفین قانوناً قابلیت افشا داشته باشد، مگر در مواردی که به شرح فوق در این باره ضرورتی وجود نداشته باشد.

۱. برای دیدن معنا و مفاد قیاس اولویت نگاه کنید به: جعفری لنگرودی، محمدجعفر. ۱۳۷۱. ترمینولوژی حقوق. ج ۹، تهران: گنج دانش، ص ۵۵۶.

حال اگر آنچه گفته شد در رابطه بین نویسنده مقاله علمی - پژوهشی و نشریه مربوط اعمال گردد، به نویسنده حق می‌دهد که از سرنوشت اثرش به‌عنوان یکی از اموالش آگاه شود و به همین ترتیب، نشریه را مکلف می‌کند که اطلاعات مورد درخواست نویسنده را در اختیار او بگذارد؛ و البته آشکار است که بر هر دو امر مزبور، این قید قانونی حاکم است که «مگر آن‌که قانون منع کرده باشد» یا تراضی طرفین بر منع باشد یا این‌گونه ممنوعیت، متعارف باشد. ممکن است گفته شود داوران ایرانی قید زمانی برای داوری را نمی‌پذیرند و بنابراین، نشریات علمی - پژوهشی ایرانی نمی‌تواند در مورد زمان انجام داوری قولی بدهند و همین امر باعث می‌شود که زمان انجام داوری و ارائه نظر نهایی به صاحب مقاله روشن نباشد و البته با وصف مذکور، گریزی از این وضعیت مبهم و نامشخص وجود ندارد. فارغ از دلایلی که لزوم همسویی و هم‌آوایی نشریات علمی - پژوهشی ایران با نشریات مشابه و معتبر خارجی را تأیید می‌کنند، درباره این روش داوران ایرانی باید گفت که در نگاه‌های رسمی نشریات فارسی علمی - پژوهشی به هنگام فرستادن مقاله به داور به او گوشزد می‌شود که زمان داوری چه بازه زمانی را شامل می‌شود و داور هم در قبول یا رد داوری در این بازه آزاد مخیر است و اجباری بر او نیست. نشریات نیز عملاً از این‌که یکی از داوران، مقاله فرستاده‌شده را برای داوری نپذیرد، آشفته و دلگیر نمی‌شوند؛ چراکه سیل عظیم فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و آنان که بنا به دلایل علمی، ملی و اعتباری - و فارغ از ملاحظات مالی - حاضرند دست به داوری مقالات حتی در بازه‌های کم‌تر بزنند فراوان‌اند. از سوی دیگر، به لحاظ حقوقی، هنگامی که داور، داوری در زمان مقرر را می‌پذیرد، باید به این تعهد خود - که نویسنده مقاله نیز از آن آگاه است - پایبند باشد و اگر نشریات علمی - پژوهشی به دلایل غیرحقوقی یا خارج از ضوابط اعلامی خود میل ندارند به داوران برای عمل به تعهدشان تذکر بدهند یا در معذورات یا محذورات اخلاقی یا کاری هستند، این موارد نمی‌توانند حق نویسنده مقاله را تضييع کنند یا شفافیت آن را از بین ببرند.

۵. رابطه حقوقی پدیدآور با نشریه علمی - پژوهشی

به لحاظ حقوقی، آنچه در برگ فراخوان نشریات علمی - پژوهشی درج می‌گردد و در آن، راهنمای چاپ آثار علمی ذکر می‌گردد، در میان انواع ایجاب‌های معتبر حقوقی، ایجاب عامی است از سوی این‌گونه نشریات، خطاب به هر کس که می‌خواهد مقاله بنویسد و مایل است آن را در نشریه مربوط به چاپ برساند؛ البته با این قید که چنین شخصی باید شرایط نخستین نوشتن مقاله علمی - پژوهشی، از جمله داشتن تحصیلات دانشگاهی و در برخی از موارد، عضویت در هیئت‌علمی یک مؤسسه آموزشی یا پژوهشی را داشته باشد. بر این اساس، فرستادن مقاله از سوی نویسنده یا نویسندگان چنین مقالاتی، قبول عملی ایجاب صورت گرفته از سوی نشریات علمی - پژوهشی به شمار می‌آید. بدین ترتیب، در حوزه ماده ۱۸۳ قانون مدنی که می‌گوید: «عقد عبارت است از این‌که یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر، تعهد بر امری نمایند و مورد قبول آن‌ها باشد»، در همین اندازه نیز قراردادی قانونی بین نویسنده و نشریه علمی - پژوهشی ایجاد می‌شود. با توجه به تقسیماتی که از عقد شده، آنچه در رابطه پدیدآور و نشریه علمی - پژوهشی رخ داده، عقد عهدی است؛ دایر بر این‌که صاحب اثر، مقاله‌ای ارائه کند و نشریه نیز پس از تأیید اعتبار علمی مندرجات آن، مقاله را در نوبت چاپ قرار دهد. چنین قراردادی دست‌کم در حدود ماده ۱۰

قانون مدنی ایران که مقرر می‌دارد: «قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد نموده‌اند، در صورتی که مخالف صریح قانون نباشد، نافذ است»، اعتبار قانونی و حقوقی دارد و همانند هر قرارداد معتبر دیگر، از سویی دارای حقوقی برای طرفین است و از سوی دیگر، تکالیفی برای آنان پدید می‌آورد. البته از آنجاکه نشریه در هنگام پذیرش متن مقاله، حسب رویه معمول، چاپ آن را معلق و منوط به پذیرش و تأیید داوران می‌داند و این شرط بنایی مورد توافق ضمنی هر دو طرف، قرارداد و تراضی حاصل بین نشریه و پدیدآورنده مقاله علمی - پژوهشی را باید در محدوده ماده ۱۸۹ قانون مدنی، عقد معلق دانست: معلق به پذیرش اعتبار علمی مفاد مقاله توسط داوران مورد وثوق نشریه؛ و نیز معلق بر این شرط مبنایی که مقاله متعلق به همان کسی باشد که مقاله را در سایت نشریه بارگذاری کرده و یا از سوی او حق چنین کاری را دارد.

اگر به شرح پیش گفته، تحقق رابطه حقوقی بین صاحب اثر و نشریه را بپذیریم، حسب آنچه بر حق مادی و معنوی صاحب اثر (پدیدآور) مترتب است او می‌تواند و حق دارد از حقوق مالکانه خود حمایت کند و از هرگونه رفتاری که به از بین رفتن این حق یا کاهش ارزش آن می‌انجامد جلوگیری کند و در مقام جبران خساراتی برآید که از راه تعرض به حقوقش به او وارد شده است؛ خواه این خسارات مادی باشند، خواه معنوی. ماده نخست قانون مسئولیت مدنی (مصوب ۱۳۳۹/۲/۷) در این باره می‌گوید: «هر کس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی‌احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجارتنی یا به هر حق دیگر که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده لطمه‌ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود است». البته در این میان، توافق بنایی طرفین نیز بر این است که حسن نیت در خصوص مقاله و محتوای آن رفتار کرده، نه صاحب مقاله آن را تا زمان داوری به نشریه‌ای دیگر بدهد و نه نشریه و هیئت تحریریه آن حقوق مادی و معنوی نویسنده (پدیدآور) را تضییع کنند.

این تکلیف پدیدآور چنان برای نشریات علمی - پژوهشی مورد تأکید و اهمیت است که اگر برای آنان آشکار شود که نویسنده‌ای، مقاله خود را هم‌زمان برای چاپ و انتشار به دو یا چند نشریه داده، ضمن خارج کردن مقاله چنین نویسنده‌ای از چرخه انتشار، نام او را در «فهرست سیاه نشریه» درج می‌کنند و از آن پس به راحتی مقاله‌ای از او را نه می‌پذیرند و نه چاپ می‌کنند.

در چنین فضایی، همچنین اگر در جریان داوری مشخص شود که صاحب اثر مرتکب سرقت علمی شده است، تمامی حقوق مادی و معنوی او بر اثر مخدوش است و نشریه با او به عنوان دارنده با حسن نیت رفتار نخواهد کرد و بر همین اساس اگر صاحب مقاله متوجه شود که نشریه در فضایی عاری از حسن نیت با مقاله او رفتار می‌کند، حق اعتراض دارد که این امر متوقف است بر آگاهی صاحب مقاله از آنچه بر مقاله می‌گذرد. نیز موقوف است بر این که او از سرنوشت مقاله در برهه‌های گوناگون که مقاله طی می‌کند و از بازه‌های زمانی مربوط به آن آگاه شود تا اگر بنا بر عذرهای موجه، تمایلی بر انتشار مقاله‌اش در نشریه علمی - پژوهشی نداشته باشد، بتواند با اعلام به نشریه از چاپ آن جلوگیری کند که در این خصوص به لحاظ حقوقی، هرگاه نشریه بخواهد با درخواست صاحب مقاله موافقت کند، نویسنده نمی‌تواند از این بابت اعتراضی داشته باشد، زیرا در زمان فرستادن و ثبت مقاله در سایت نشریه، این توافق ضمنی صورت گرفته

که صاحب اثر هیچ‌گاه آن را در فرایند انتشار پس نخواهد گرفت و حق چاپ یا عدم چاپ اثر کلاً با نشریه است و از سوی دیگر، حتی اگر نشریه با درخواست صاحب مقاله موافقت کند، می‌تواند در صورت ورود خسارت مادی یا معنوی به خود، بر اساس موازین قانونی، این خسارات را از پدیدآور مطالبه کند و او ملزم به جبران خسارت است؛ اما این‌که چرا پدیدآور نمی‌تواند از نام و نشان داور یا داوران آگاهی یابد، بر این اساس توجیه می‌شود که پوشیده ماندن نام داور یا داوران بر پدیدآور، از شروط بنایی و عرفی مقرر در روابط حقوقی بین پدیدآور و نشریه است و در واقع این وضعیت مشمول ماده ۲۲۵ قانون مدنی ایران است که می‌گوید: «متعارف بودن امری در عرف و عادت به طوری که عقد بدون تصریح هم منصرف به آن باشد به منزله‌ی ذکر در عقد است». نتیجه آن‌که اگر دست‌نوشته در مرحله‌ی داوری از سوی داوران رد شود، صاحب دست‌نوشته حق ندارد از نشریه، نام داوران را بخواهد یا به بررسی شدن دست‌نوشته‌اش در مرحله‌ی داوری اعتراض کند؛ زیرا در هنگام ثبت دست‌نوشته خود در سامانه‌ی نشریه این حق را به نشریه داده که آن را به داوری بدهد و به نظر داور یا داوران تمکین کند؛ اما گفتگو بر سر بازه‌ی زمانی مربوط به داوری است و این‌که پدیدآور حق دارد بداند که دست‌نوشته‌اش از چه زمانی داخل در فرایند داوری شده و در چه زمانی از آن فرایند خارج شده یا خواهد شد و این بازه‌ی زمانی اولاً باید از پیش مشخص باشد، خواه تصریحاً و خواه عرفاً و ثانیاً پدیدآور حق دارد به نامشخص بودن آن و تزییقاتی که بر اثر این عدم آگاهی و نامشخص بودن مترتب است اعتراض کند و در صورت تزییع حقوق مادی و یا معنوی خود، علیه نشریه‌ی از باب تسبیب یا تقصیر طرح دعوا کند.

۶. بررسی نوشته‌ها

به نظر می‌رسد تاکنون حق پدیدآور بر آگاهی از سرنوشت اثرش چندان در کانون توجه پژوهشگران و حقوقدانان نبوده است. دست‌کم دو دلیل برای این مسئله می‌توان آورد: نخست آنکه سابقه‌ی مقاله‌نویسی در نشریه‌های علمی و دانشگاهی چندان نیست و بیشتر در سال‌های اخیر رشد کرده است. در حالی که رسانه‌ای همانند کتاب سال‌های سال است که به شکل رسمی منتشر می‌شود. دوم آنکه به نظر می‌رسد تاکنون چاپ مقاله در نشریه‌های دانشگاهی به این اندازه در کانون توجه سیاست‌گذاران علم و فناوری برای تشکیل نظام پاداش و ارتقا نبوده است (Pilcher, Kilpatrick, and Segars 2009). ولی با توجهی که دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی به چاپ مقاله در نشریه‌ها دارند، گمان می‌رود این حق به یکی از چالش‌های کلیدی بدل گردد. توضیح این‌که اکنون دست‌کم سرنوشت دو گروه به شکل کامل با مقاله علمی - پژوهشی و چاپ آن گره خورده است: (۱) دانشجویان دوره دکتری که بدون ارائه‌ی گواهی پذیرش مقاله‌شان در یک نشریه علمی - پژوهشی امکان دفاع و مآلاً نخواهند داشت؛ (۲) اعضای هیئت‌علمی (اعم از آموزشی و پژوهشی) که بدون انتشار مقاله در این‌گونه نشریات نمی‌توانند ارتقاء پیدا کنند و در نخستین سال‌های جذب ممکن است با خطر خاتمه همکاری مواجه شوند. از این‌رو، دست‌کم برای تضمین حق و حفظ وضعیت این دو گروه، پرداختن به موضوع موردنظر در این پژوهش اهمیت بسیار دارد و راهی است برای کمک به توسعه دانش و حفظ حقوق اهل‌قلم.

بیش تر مطالعاتی که دربارهٔ نشریه‌های دانشگاهی و علمی - پژوهشی صورت گرفته ناظر بر جوانب داوری در این نشریه‌ها هستند. این پژوهش‌ها بیش تر از دید انتقادی به مسئلهٔ داوری نگریسته‌اند و به این نکته اشاره کرده‌اند که داوری مقاله در نشریه‌ها خالی از اشکال نیست. با این حال، بیشتر آن‌ها نیز به این نتیجه رسیده‌اند که در حال حاضر جایگزین بهتری برای داوری نیست (Paltridge 2017; Siler and Strang 2016; Weiskittel 2015; Manchikanti, et al. 2015; Dobele 2015; Turner 2013; Hames 2012; Bornmann and Mungra 2011; Pautasso and Pautasso 2010; Leslie 1990).

علیدوستی و همکاران (۱۳۸۷) به بررسی وجود یا عدم وجود فرایند رسمی داوری، نوع/ انواع داوری‌های رایج، روش‌های تصمیم‌گیری، معیارهای مؤثر بر پذیرش مقاله، تصمیم‌گیرندگان اصلی و هنجارهای رایج در فرایند داوری، منابع انتخاب داوران، معیارهای انتخاب داوران، عملکرد داوران و نقایص و کاستی‌های رایج در گزارش‌های داوران و مسائل و مشکلات سردبیران ۲۴۵ نشریهٔ علمی ایرانی پرداختند. از یافته‌های این پژوهش آن بود که طولانی‌بودن داوری مقاله‌ها، کیفیت ضعیف نگارش مقاله‌ها و مشکلات مالی از کلیدی‌ترین چالش‌های نشریه‌های علمی در ایران است.

بخش دیگری از پژوهش‌های در پیوند با موضوع این مقاله، مطالعاتی است که دربارهٔ ارزیابی بخش راهنمای نویسندگان نشریه‌ها انجام شده‌اند. برای نمونه، عباسپور، میرزا بیگی و زینلی (۱۳۹۵) پژوهشی برای آگاهی از میزان رعایت معیارهای موردبررسی بخش راهنمای نویسندگان در نشریات فارسی علمی-پژوهشی ایران انجام داده‌اند و دریافته‌اند که در مجموع تنها ۴۰ درصد از معیارهای موردبررسی در راهنمای نویسندگان نشریات فارسی علمی-پژوهشی ایران لحاظ شده‌اند. افزون بر این، از چهار بخش بررسی شده (کلیات، مسائل اخلاقی و حقوقی، ساختار مقاله و مشخصات ظاهری) کمترین معیارهای رعایت شده مربوط به بخش مسائل حقوقی و اخلاقی با ۱۸ درصد و بیشترین معیارهای رعایت شده متعلق به بخش مشخصات ظاهری با ۵۶ درصد است. سلامت، سبجانی و ملایی (۲۰۱۳) نیز به بررسی کیفیت مسائل اخلاقی در راهنماهای نشریه‌ها پرداختند و دریافتند که مسئلهٔ «عدم انتشار مقاله در نشریهٔ دیگر» بیش از دیگر اصول موردتوجه نشریه‌ها است.

«واگر» (۲۰۰۷) نیز پس از بررسی ۲۳۴ نشریهٔ حوزهٔ پزشکی به این نتیجه رسید که ۴۱ درصد از نشریه‌ها هنوز بخشی با نام «راهنمای پدیدآوران» ندارند و تنها ۲۹ درصد نشریه‌ها معیارهای «کمیتة بین‌المللی سردبیران نشریه‌های پزشکی»^۱ را رعایت کرده‌اند. پژوهشی دیگر روی ۳۷ نشریهٔ پزشکی کشور پاکستان نشان داد که تنها نزدیک به ۱۶ درصد از نشریه‌ها به شکل کامل «راهنمای پدیدآوران» را در وبسایت خود آگاهی‌رسانی کرده‌اند (Samad, Khanzada & Siddiqui 2009).

ولی در سال‌های اخیر به نظر می‌رسد توجه به این بخش بیشتر شده است. در یک مطالعهٔ میدانی روی ۵۹ نشریهٔ حوزهٔ پزشکی مشخص شد که بیش از ۷۰ درصد نشریه‌ها دربارهٔ مسائل اخلاقی اطلاعات کاملی به پدیدآوران داده‌اند (Jaykaran, chavda, kantharia 2011). افزون بر این، نشریاتی که از

کیفیت بالاتری برخوردار هستند بیشتر کوشش می کنند تا این بخش را بروز نگه دارند (Gasparyan et al. 2014).

در مجموع، بررسی نوشته‌های مرتبط نشان می‌دهد که تاکنون به حق پدیدآور بر آگاهی از سرنوشت اثرش توجهی نشده و مطالعه‌ای در این زمینه یافت نشد. در این پژوهش، با انجام پیمایشی میدانی روی نشریه‌های انگلیسی و فارسی کوشش خواهد شد به این امر توجه و بدنه پژوهش دانشگاهی در این زمینه تقویت شود.

۷. روش‌شناسی پژوهش

رویکرد پژوهش حاضر را می‌توان در پارادایم کیفی دسته‌بندی کرد. حسب این رویکرد، برای پاسخگویی به پرسش‌ها، لازم است اسناد مرتبط جستجو، بازیابی و مطالعه گردیده، تجزیه و تحلیل شوند و وضعیت موجود در کشورهای گوناگون مقایسه گردد. «روش تحلیل اسنادی»^۱ روشی بوده که برای کمک در دستیابی به اهداف پژوهش به نظر مناسب آمده است. تحلیل اسنادی فرایندی نظام‌مند برای گردآوری، تجزیه و تحلیل و بررسی اسناد مرتبط است (Rapley 2007). همانند سایر روش‌های کیفی، در تحلیل اسنادی داده‌های گردآوری شده باید به منظور خاصی تفسیر شوند (Flic 2014: 526). تحلیل اسنادی شامل سه گام کلیدی است: بررسی و انتخاب اسناد، مطالعه و تحلیل و تفسیر (Rapley 2007). اسناد بررسی شده در این پژوهش در بردارنده راهنمای «فرایند داوری هم‌تراز»^۲ است که بیشتر نشریه‌ها در وبسایت‌هایشان آن را به آگاهی پدیدآوران می‌رسانند. این فرایند دارای گام‌های گوناگون است و جنبه‌های متفاوت فرایند داوری را در بردارد. برای مثال، انتشارات «اولی» این فرایند را در ۱۰ گام متوالی دسته‌بندی کرده است.^۳

جامعه بررسی شده در این پژوهش در بردارنده «فرایند داوری هم‌تراز» در نشریه‌های گوناگون علمی است. به دلیل محدودیت در بررسی همه جامعه، ۱۰۰ نشریه علمی بررسی شدند. نخست با کمک تکنیک نمونه‌گیری تصادفی ۵۰ نشریه انگلیسی‌زبان برای گردآوری داده‌های مرتبط گزینش شدند. برای گزینش نمونه‌ها از نمایه‌نامه «وب آو ساینس»^۴ استفاده شد که در بردارنده نشریه‌های باکیفیت در سطح جهان است. برای گزینش نمونه‌ها، نخست فایل «اکسل» در بردارنده نام و دیگر اطلاعات نشریه‌ها از پایگاه «جی. سی. آر.»^۵ یا گزارش استنادی نشریه‌ها بارگیری شد، نشریه‌ها بر پایه موضوع‌های گوناگون دسته‌بندی شدند و با کمک نرم‌افزار «اکسل» نمونه‌گیری تصادفی در هر موضوع بر پایه شمار نشریه‌های آن موضوع انجام شد.

1.Document Analysis Method

2.Peer Review Process

3.Authorservices.Wiley.Com/Reviewers/Journal-Reviewers/What-Is-Peer-Review/The-Peer-Review-Process.Html

4.Web of Science (WoS)

5.Journal Citation Report (JCR)

از سوی دیگر، در کشور ایران، ناشران بیشتر نشریه‌های علمی نه مؤسسه‌های انتشاراتی بلکه مؤسسه‌های آموزش عالی، همانند دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها هستند. از این‌رو، برای بررسی وضع کنونی در ایران، با یاری تکنیک نمونه‌گیری تصادفی ۵۰ نشریه گزینش و بررسی شدند. نخست فهرست نشریه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری^۱ و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی^۲ دریافت و در نرم‌افزار «مایکروسافت اکسل» وارد شدند. این فایل در بردارنده نام و دیگر اطلاعات کتاب‌شناختی نشریه‌ها بوده است. برای گروه‌بندی این نشریه‌ها نیز از دسته‌بندی‌های پیشنهادشده در وبسایت‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی کمک گرفته شد. در اینجا نیز بر پایه شمار نشریه‌های هر حوزه، ۵۰ نشریه گزینش شدند. لازم به یادآوری است که هدف از برگزیدن این نمونه‌ها نه تعمیم نتایج، بلکه بررسی پرسش‌های پژوهش در سطح عمل بوده و آوردن شاهد و مثال‌هایی برای روشن‌تر شدن بحث است.

پس از گزینش نمونه‌ها، از وبسایت آن‌ها بازدید شد و بخش‌های «فرایند داوری هم‌تراز» یا «راهنمای پدیدآوران/ نویسندگان» در وبسایت نشریه‌ها بازیابی شدند. اگرچه گاهی در عمل اتفاقی غیر از آنچه در این بخش‌ها گفته شده می‌افتد، ولی از آنجاکه این بخش‌ها در مقام آیین‌نامه‌های اجرایی نشریه‌ها هستند ملاک تحلیل قرار گرفتند. محتوای این بخش‌ها در یک فایل «اکسل» جداگانه ذخیره شدند و همه محتوا توسط یکی از پدیدآوران مقاله مطالعه شد. پس از مطالعه این متون، گزاره‌هایی در این بخش‌ها که در پیوند با زمان داوری و انتشار اثر، وضعیت کنونی اثر، یا گفتن/ نگفتن دلایل عدم پذیرش اثر برای انتشار به پدیدآور بودند استخراج شدند. گفتنی است، گزاره‌هایی نیز به شکل غیرمستقیم به هریک از این سه موضوع پرداخته بودند نیز استخراج شدند. در گام بعدی محتوا و گزاره‌های استخراج‌شده توسط پدیدآور دیگر نیز مطالعه شد تا از درستی و ارتباط گزاره‌ها اطمینان حاصل می‌شد. سرانجام این گزاره‌ها بر پایه پرسش‌های پژوهش دسته‌بندی و در جدول‌هایی خلاصه شدند که در پیوست این مقاله آمده‌اند. برای ناشناس ماندن نام نشریه‌ها، در این جدول‌ها به‌جای عنوان نشریه از کدهای عددی بهره‌برداری شده است. در این جدول‌ها از عین گزاره‌هایی که در محتوای «راهنمای پدیدآوران/ نویسندگان» نشریه‌ها آمده بهره‌برداری شده است. از این‌رو، اگر محتوا انگلیسی بوده در جدول نیز انگلیسی آمده و اگر محتوا فارسی بوده در جدول نیز فارسی آمده است.

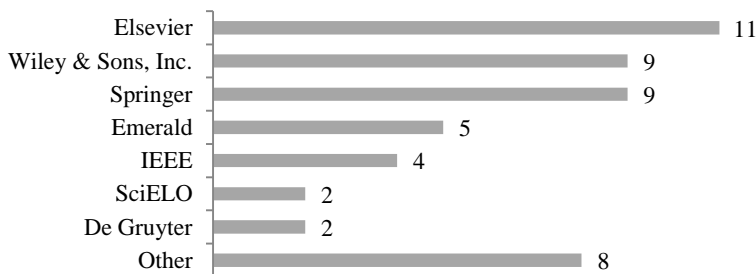
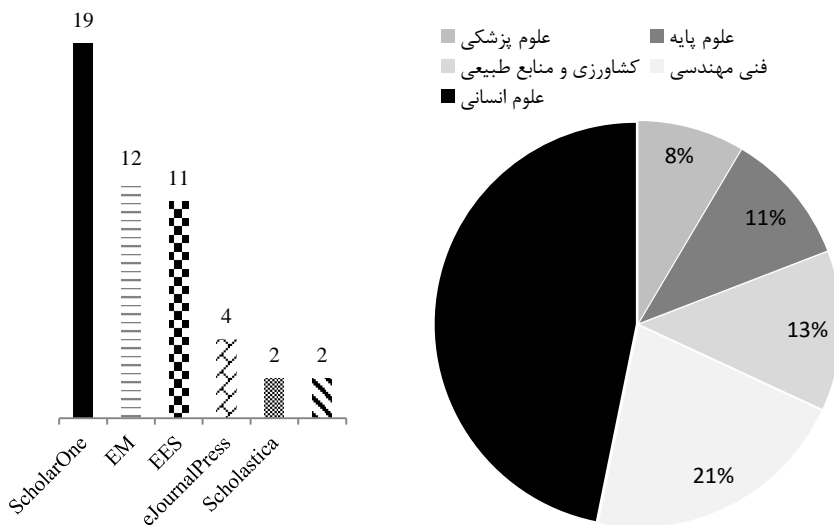
مطالعه محتوای «فرایند داوری هم‌تراز» یا «راهنمای پدیدآوران/ نویسندگان» توسط دو نفر برای استخراج گزاره‌های در پیوند با پرسش‌های پژوهش، ثبت و نگهداری داده‌ها در فایل‌های «اکسل» و آوردن گزاره‌های استخراج‌شده در جدولی در پیوست مقاله، از راهبردهایی هستند که برای افزایش اعتبار روش انجام پژوهش اتخاذشده‌اند. همچنین، بهره‌برداری از کدهای عددی به‌جای عنوان نشریه راهبردی است که برای حفظ محرمانگی نشریه‌ها و رعایت اصول اخلاقی پژوهش در پیش گرفته شده است.

۸. یافته‌های پژوهش

۸-۱. وضعیت مرحله داوری در نشریات کشورهای خارج از ایران

در مجموع ۵۰ نشریه نمایه شده انگلیسی در پایگاه «وب آو ساینس» در نمونه نهایی گزینش و بررسی شدند. گزینش نمونه‌ها به شکل تصادفی بوده و کوشش شد این نمونه‌ها از حوزه‌های گوناگونی باشند تا نتایج بررسی‌ها سوگیری حوزه‌ای نداشته باشند. از آنجاکه هدف این پژوهش تعمیم نتایج به جامعه نشریه‌ها نبود و صرفاً به دنبال شاهد و مثال‌هایی برای پشتیبانی از موضوع مطرح در مقاله بود، حجم نمونه نیز بر پایه فرمول خاصی تعیین نشده است. اگرچه نمونه‌های بیشتر می‌توانست دید فراگیرتری از وضعیت موجود به دست دهد، ولی به دلیل محدودیت زمانی به بررسی ۱۰۰ نشریه (فارسی و انگلیسی) بسنده شد. در نمودار یک ویژگی‌های جمعیت شناختی این نشریه‌ها نمایش داده شده است.

بر پایه داده‌های «نمودار دو» بیشتر نشریه‌ها در حوزه علوم انسانی بوده‌اند (۴۷ درصد؛ ۲۲ نشریه) و شرکت انتشارات «لزویر» نیز با ۱۱ نشریه بیش از دیگر ناشران نشریه داشته است. برای مدیریت نشر مقاله‌ها، نشریه‌ها نرم‌افزارهایی طراحی یا خریداری می‌کنند و از آن برای مدیریت فرایند انتشار مقاله‌ها بهره می‌گیرند. همان‌گونه که در نمودار نشان داده شده است، نشریه‌ها بیشتر از سامانه «ScholarOne/Manuscript Central» (از محصولات شرکت «کلاریویت آنالیتیکس»^۱) بهره می‌گیرند (۱۹ نشریه). سامانه‌های «Elsevier Editorial System - EES»، «Editorial Manager - EM»، «eJournalPress» و «Scholastica» از دیگر سامانه‌هایی هستند که نشریه‌ها برای مدیریت نشر از آن‌ها بهره می‌گیرند. سامانه دو نشریه نیز مشخص نیست که احتمالاً توسط خود نشریه طراحی شده است و نام تجاری ندارد یا آنکه از رایانامه برای مدیریت نشر بهره می‌گیرند.

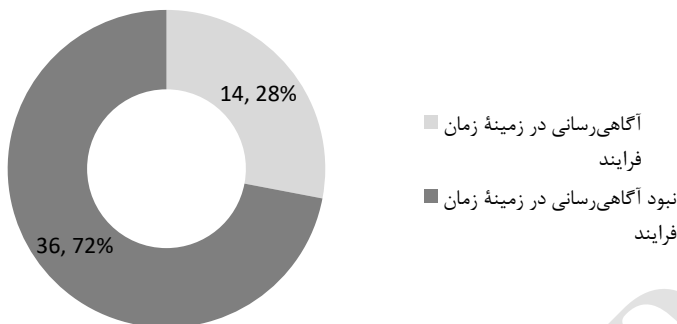

نمودار ۲. ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه‌های انگلیسی

۸-۱-۱. آگاهی از زمان داوری و انتشار اثر

برای پدیدآوران مهم است که زمان داوری و انتشار یک اثر در یک نشریه چگونه است. برای مثال، برخی از پدیدآوران داده‌هایی گردآوری می‌کنند که گذشت زمان آن‌ها را قدیمی کرده و دیگر قابل‌ارائه نیستند. از این‌رو، نشریه‌ها باید زمان داوری و انتشار یک اثر را به آگاهی پدیدآوران برسانند تا در تصمیم‌گیری آن‌ها نقش داشته باشد.

تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از بررسی ۵۰ نشریه انگلیسی نشان می‌دهد که این نشریه‌ها توجه چندانی به مسئله آگاهی پدیدآوران از زمان فرایند ارسال تا پذیرش مقاله ندارند. آن‌چنان‌که در نمودار دو نمایان است تنها کم‌تر از یک‌سوم نشریه‌ها به این مسئله توجه نشان داده‌اند.

نمودار ۳. آگاهی‌رسانی نشریه‌های انگلیسی در زمینهٔ زمان فرایند ارسال تا پذیرش اثر

بر پایهٔ داده‌های «نمودار سه» ۲۸ درصد (۱۴ مورد) از نشریه‌های بررسی‌شده هر یک به شکلی دربارهٔ زمان لازم برای بررسی و داوری مقاله‌ها اطلاع‌رسانی کرده‌اند. این اطلاعات بیشتر در بخش «about journal» یا «author guidelines» یافت می‌شود.

بعضی از نشریه‌ها زمان لازم برای فرایند بررسی و داوری را کلی گفته‌اند و بعضی دیگر با جزئیات بیشتر و گام‌به‌گام. این جزئیات در بردارندهٔ زمان داوری اولیه، داوری ثانویه، انجام اصلاحات، داوری نهایی و ویراستاری و برگ آرای است. در «جدول یک» در پیوست، متن در پیوند با زمان لازم برای فرایند بررسی و داوری نشریه‌ها آمده است. در این جدول، برای محرمانه ماندن نام نشریه‌ها از کدی که به آن‌ها اختصاص داده‌شده بهره گرفته‌ایم.

بر پایهٔ داده‌های گردآوری‌شده، شمار نشریه‌هایی که به‌صراحت زمانی برای داوری در نظر گرفته و خود را ملزم به رعایت این زمان کرده باشند اندک است. بعضی از نشریه‌ها نیز بر پایهٔ میانگین زمان داوری سال‌های پیشین، زمانی را به شکل تقریبی در نظر گرفته‌اند و در این زمینه اطلاعاتی به پدیدآوران داده‌اند. در این میان، انتشارات «اشپرینگر» بیش از دیگر ناشران به‌حق آگاهی پدیدآوران از زمان داوری اثر توجه داشته است و ناشرانی همانند «الزویر» و «امرالذ» توجه چندانی به این حق پدیدآوران نداشته‌اند.

۸-۱-۲. آگاهی از وضعیت کنونی اثر

پس‌ازآنکه پدیدآور اثرش را برای نشریه می‌فرستد باید از گام‌های گوناگون داوری و انتشار اثرش آگاه شود. به گفتهٔ دیگر، سازوکاری که نشریه طراحی کرده باید شفاف باشد و اینکه اکنون اثر در چه گامی است باید برای پدیدآوران آشکار باشد. آگاهی از وضعیت کنونی اثر بیشتر وابسته به سامانه‌ای است که نشریه برای مدیریت مقاله‌ها از دریافت تا انتشار به کار می‌گیرد.

بر پایهٔ یافته‌های پژوهش بیش‌تر نشریه‌های بررسی‌شده از سامانه‌های مشخص و شناخته‌شده‌ای برای مدیریت فرایند دریافت تا انتشار اثر بهره می‌گیرند. آن‌چنان‌که توضیح داده شد، سامانه‌های «ScholarOne/Manuscript Central»، «Elsevier Editorial System - EES»، «Editorial Manager - EM»، «eJournalPress» و «Scholastica» بیش از دیگر سامانه‌ها رواج بهره‌گیری دارند.

اغلب این سامانه‌ها سه وضعیت کلی برای مقاله طراحی کرده‌اند: مقالات جدید، مقالات نیازمند بازنگری و مقالاتی که درباره آن‌ها تصمیم‌گیری شده. هر یک از این وضعیت‌ها نیز دارای گام‌های جزئی‌تری است که برای پدیدآوران قابل پایش است.

در مجموع، جز دو مورد از نشریه‌ها که مشخص نیست از چه سامانه‌ای برای مدیریت انتشار بهره می‌گیرد، دیگر نشریه‌ها از سامانه‌های رایج بهره می‌گیرند و وضعیت کنونی مقاله را به‌طور کامل به آگاهی پدیدآوران می‌رسانند. اگرچه سردبیران نشریه‌ها نیز به پرسش‌های پدیدآوران (به شکل رایانامه، تلفن و ...) پاسخ می‌دهند و پدیدآور می‌تواند وضعیت دست‌نوشته را به این شکل جویا شود.

۸-۱-۳. آگاهی از دلایل عدم پذیرش اثر برای انتشار

زمانی که پدیدآور(ان) اثر را برای ارزیابی و داوری برای نشریه‌ای می‌فرستد، داوران (به هر دلیلی) ممکن است اثر را برای انتشار نپذیرند و اثر به پدیدآور(ان) بازگردانده شود. در چنین شرایطی حق پدیدآور(ان) است که از دلایل عدم پذیرش اثر آگاه شود.

تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از بررسی نشریه‌های انگلیسی نشان می‌دهد که آن‌ها تا حدودی به این حق پدیدآوران توجه داشته‌اند. از میان ۵۰ نشریه بررسی شده ۱۴ نشریه (نزدیک به ۲۸ درصد) از آن‌ها در این زمینه آگاهی‌رسانی کرده‌اند. برای نمونه، یکی از آن‌ها در بخش «درباره نشریه» آورده است که (نشریه شماره ۲۳):

"JAMS is committed to providing authors with: Timely and constructive reviews; Specific and extensive directions (when necessary) for revising a manuscript; A decision to either accept or reject a manuscript as early as possible in the review process"

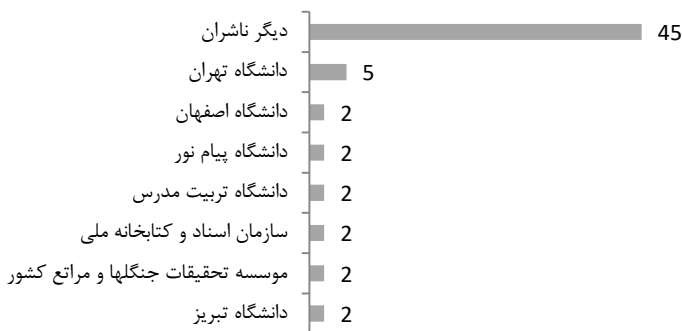
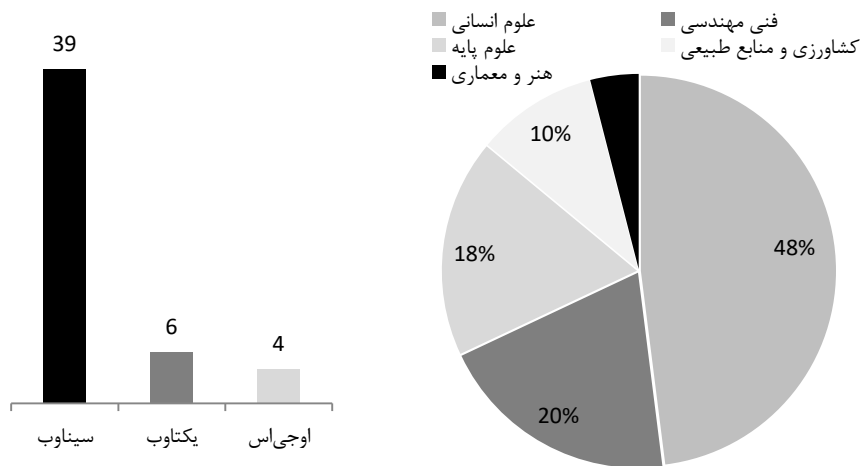
۸-۲. وضعیت مرحله داوری در نشریات علمی - پژوهشی ایران

در مجموع ۵۰ نشریه علمی - پژوهشی فارسی در نمونه نهایی گزینش و بررسی شدند. کوشش شد این نمونه‌ها از حوزه‌های گوناگونی گزینش شوند تا تفاوت‌های میان این حوزه‌ها نمایان شود. در نمودار سه ویژگی‌های جمعیت شناختی این نشریه‌ها نمایش داده شده است.

بر پایه داده‌های «نمودار چهار» بیشتر نشریه‌ها در حوزه علوم انسانی بوده‌اند (۴۸ درصد؛ ۲۴ نشریه) و دانشگاه تهران نیز با پنج نشریه بیش از دیگر ناشران نشریه داشته است. برای مدیریت نشر مقاله‌ها، نشریه‌ها نرم‌افزارهایی طراحی یا خریداری می‌کنند و از آن برای مدیریت فرایند انتشار مقاله‌ها بهره می‌گیرند. همان‌گونه که در نمودار نشان داده شده است، نشریه‌ها بیش‌تر از سامانه «سینا وب» بهره می‌گیرند (۳۹ نشریه). سامانه‌های «یکتا وب» و «سیستم نشریه‌های آزاد» یا «او. جی. اس.» به ترتیب با شش و چهار نشریه در رتبه‌های بعدی هستند. سامانه یک نشریه نیز توسط خود نشریه طراحی شده است و نام تجاری ندارد.

۸-۲-۱. آگاهی از زمان داوری و انتشار اثر

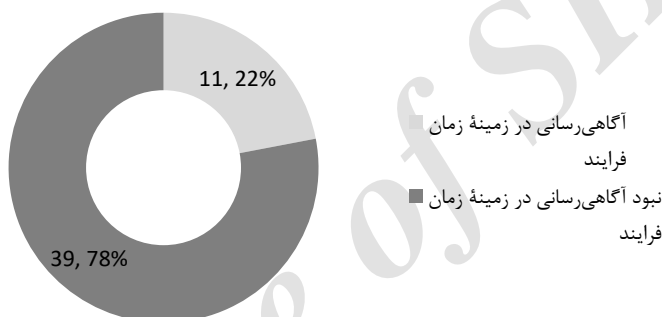
تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از بررسی ۵۰ نشریه فارسی‌زبان نشان می‌دهد که این نشریه‌ها توجه چندانی به مسئله آگاهی پدیدآوران از زمان فرایند ارسال تا پذیرش مقاله ندارند. آن‌چنان‌که در نمودار چهار نمایان است تنها نزدیک به یک‌پنجم نشریه‌ها به این مسئله توجه نشان داده‌اند.

نمودار ۴. ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه‌های فارسی

بر پایه داده‌های «نمودار پنج» ۲۲ درصد (۱۱ مورد) از نشریه‌های بررسی‌شده هریک به شکلی درباره زمان لازم برای بررسی و داوری مقاله‌ها اطلاع‌رسانی کرده‌اند. این اطلاعات بیشتر در بخش «فرایند پذیرش مقالات» یا «درباره نشریه» یافت می‌شود. بعضی از نشریه‌ها زمان لازم برای فرایند بررسی و داوری را کلی گفته‌اند و بعضی دیگر با جزئیات بیشتر و گام‌به‌گام، این جزئیات دربردارنده زمان داوری اولیه، داوری ثانویه، انجام اصلاحات، داوری نهایی و ویراستاری و برگ آرایه است. در «جدول دو» در بخش پیوست، متن در پیوند با زمان لازم برای فرایند بررسی و داوری نشریه‌ها آمده است. در این جدول، برای محرمانه

ماندن نام نشریه‌ها از کدی که به آن‌ها اختصاص داده شده بهره گرفته‌ایم. گفتنی است، بعضی از نشریه‌ها این زمان‌ها را در قالب نمودار آورده‌اند، ولی برای یکدستی در این مقاله به متن تبدیل شده‌اند. در وبسایت بعضی از نشریه‌ها زمان فرایند داوری گوناگون گفته شده است. برای نمونه، در وبسایت یکی از نشریه‌های بررسی شده این زمان در بخش‌های «صفحه اصلی» (زمان داوری: ۳ الی ۴ ماه)، «فرایند پذیرش مقالات» (ارزیابی اولیه مقاله از حیث تناسب مقاله با حوزه فعالیت فصلنامه، رعایت ساختار علمی مقاله، رعایت آئین‌نامه نگارش مقاله و ... و اعلام نتیجه به نویسندگان، حداکثر ده روز پس از دریافت مقاله) و «اصول اخلاقی در انتشار مقاله» (در اولین گام دست‌اندرکاران فصلنامه خود را متعهد می‌کنند نتیجه ارزیابی اولیه مقالات ارسالی را حداکثر بیست روز پس از دریافت مقاله و نتیجه نهایی ارزیابی مقاله را حداکثر شش ماه پس از دریافت مقاله به اطلاع نویسندگان/نویسندگان برسانند). متفاوت آمده است.

نمودار ۵. آگاهی‌رسانی نشریه‌های فارسی در زمینه زمان فرایند ارسال تا پذیرش اثر

۸-۲-۲. آگاهی از وضعیت کنونی اثر

همان‌طور که توضیح داده شد، نشریه‌های بررسی شده بیشتر از سه سامانه برای مدیریت انتشار بهره می‌گیرند: «سینا وب»، «یکتا وب» و «سامانه نشریه‌های آزاد». بررسی این سامانه‌ها نشان می‌دهد که آن‌ها سازوکار مناسبی برای آگاهی‌رسانی وضعیت کنونی مقاله طراحی کرده‌اند.

همانند سامانه‌هایی که در بخش نشریه‌های انگلیسی توضیح داده شدند، اغلب سامانه‌های طراحی شده برای نشریه‌های فارسی سه وضعیت کلی برای مقاله طراحی کرده‌اند: مقالات جدید، مقالات نیازمند بازنگری و مقالاتی که درباره آن‌ها تصمیم‌گیری شده. هر یک از این وضعیت‌ها نیز دارای گام‌های جزئی‌تری است که برای پدیدآوران قابل‌پیش است.

در مجموع، جز یکی از نشریه‌ها که مشخص نیست از چه سامانه‌ای برای مدیریت انتشار بهره می‌گیرد، دیگر نشریه‌ها از سامانه‌های رایج بهره می‌گیرند و وضعیت کنونی مقاله را به‌طور کامل به آگاهی پدیدآوران می‌رسانند.

۸-۲-۳. آگاهی از دلایل عدم پذیرش اثر برای انتشار

تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از بررسی نشریه‌ها نشان می‌دهد که آن‌ها توجهی به آگاهی‌رسانی دلایل عدم پذیرش مقاله ندارند. از میان ۵۰ نشریه بررسی شده تنها یکی از آن‌ها در این زمینه آگاهی‌رسانی کرده است:

«نظرات بررسی داوران از طریق سایت و یا ایمیل به دبیرخانه مجله ارسال شده و در اختیار نویسندگان قرار می‌گیرد. مقالات مردود مشخص شده، به مردود تغییر وضعیت می‌یابند، نامه مردود را از طریق ایمیل دریافت می‌کنند و مسئول مکاتبات می‌تواند نظرات داوران را با مراجعه به سایت مجله مشاهده نماید.» (نشریه شماره ۳۷).

۹. جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

امروزه نشریه‌های علمی نقشی کلیدی در پیشرفت علوم دارند و اگر نگوییم مهم‌ترین، بی‌تردید یکی از مهم‌ترین کانال‌های انتشار یافته‌های علمی و پژوهشی هستند. نظر به افزایش شمار این نشریه‌ها، گمان می‌رود این نقش در سال‌های آینده حتی کلیدی‌تر هم بشود. از این رو، مطالعه جنبه‌های گوناگون آن‌ها برای اطمینان از درستی مسیری که پیش‌رو دارند امری اجتناب‌ناپذیر است. در حالی که بیشتر پژوهش‌های این حوزه روی ارزیابی آثار و داوری تمرکز دارند، حقوق پدیدآوران و پژوهشگرانی که یافته‌های خود را به این شکل منتشر می‌کنند چندان در کانون توجه نبوده است. «حق پدیدآوران بر آگاهی از سرنوشت آثار» مفهومی است که برای بررسی رفتار نشریه‌های علمی در روبرویی با حقوق پدیدآوران برای پیگیری آثاری که برای داوری می‌فرستند پدیدار شده است. اصولاً آیا چنین حقی وجود خارجی دارد یا خیر نخستین پرسشی است که در این مقاله به آن پرداخته شد. گفته شد که با توجه به عمومات حقوقی و فقهی و متون قانونی مجرا در ایران (بیگزاده ۱۳۹۶)، علاوه بر آن که وجود چنین حقی تأیید می‌شود، حمایت از آن و جلوگیری از تضییع آن نیز ضرورت دارد؛ خواه برای کمک به توسعه دانش و خواه به جهت حمایت از حقوق اهل‌قلم، به‌ویژه دانشگاهیان و اعضای هیئت علمی. همچنین مشخص شد که غالب نشریات معتبر علمی نیز چنین حقی را در عمل به رسمیت شناخته‌اند و نگاهی به سامانه‌های آن‌ها این امر را تأیید می‌کند و از این رو بهتر است نشریات دانشگاهی ایران نیز چنین حقی را صراحتاً به رسمیت بشناسند.

با توجه به مؤیداتی که حق آگاهی از سرنوشت اثر را برای نویسندگان مقالات علمی - پژوهشی تأیید می‌کند و به‌منظور تضمین این حق و اقدام در جهت جلوگیری از تضییع آن، پیشنهاد می‌شود به‌عنوان یک ضرورت در همه نشریات علمی - پژوهشی، جدول زمان‌بندی مراحل مختلفی که یک مقاله تا چاپ طی می‌کند در راهنمای پذیرش مقالات نشریات و یا در سامانه نشریات به شکل مستقل گنجانده شود تا همسو با رویه متعارف و علمی جهانی تا حد ممکن از تضییع حقوق اهل‌قلم، به‌ویژه جامعه دانشگاهیان، جلوگیری شود.

یافته‌های پژوهش نشان داد که نشریه‌های گزینش‌شده انگلیسی‌زبان بیش از نشریه‌های گزینش‌شده فارسی‌زبان به «حق پدیدآوران بر آگاهی از سرنوشت آثار» توجه داشته‌اند، ولی برای بررسی این تفاوت که

آیا به لحاظ آماری معنادار است یا خیر نیاز به نمونه‌های بیشتری است. از دلایل وجود تفاوت میان نشریه‌های انگلیسی و فارسی در به رسمیت شناختن حقوقی می‌تواند مدیریت انتشارات این نشریه‌ها باشد. نشریه‌های انگلیسی‌زبان بیشتر توسط ناشران خصوصی (همانند الزویر، سیج، امرالد، اشپرنگر و آی. تریپل ای.) منتشر می‌شوند و این ناشران به دنبال کسب سود هستند. این مسئله موجب می‌شود ناشران بیشتر بکوشند تا مقاله‌های باکیفیت‌تر منتشر کنند که بازدید و فروش بیشتری داشته باشند که در راستای اهداف بازاریابی آن‌ها باشد (Bergsrom et al. 2014). از این رو باید سازوکار انتشاراتی بهتری داشته باشند و به حق و حقوق پدیدآوران اهمیت بیشتری دهند. ولی با مشکلاتی که در نشر نشریه‌های فارسی توسط ناشران خصوصی هست، ناشر این نشریه‌ها عموماً دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و امثال چنین مؤسسه‌های دولتی هستند (جلال زاده ۱۳۹۵) که به اندازه ناشران خصوصی به بازاریابی توجه ندارند. شاید چنین سازوکار برای اداره نشریه بر شفافیت نشریه در به رسمیت شناختن حقوق پدیدآوران تأثیرگذار است.

از دلایل دیگر عدم توجه کافی به حقوق معرفی‌شده پدیدآوران در این پژوهش می‌تواند آن باشد که نشریه‌ها اغلب راهنمای پدیدآوران مشابهی دارند و «بسیاری از اصول و قواعد در اکثر آن‌ها مشترک‌اند» (عباسپور، میرزا بیگی و زینلی ۱۳۹۵). از این رو، می‌توان گفت که نشریه‌های تازه دیگر نشریه‌ها را برای تدوین راهنمای پدیدآوران خود الگو قرار می‌دهند، بنابراین اگر در نشریه‌های الگو چنین حقی مدون نشده باشد احتمال آنکه در راهنمای تازه چنین چیزی باشد کم است؛ بنابراین، به نظر می‌رسد افزایش توجه به این حق در نشریه‌ها می‌تواند تأثیری تصاعدی بر دیگر نشریه‌ها در به رسمیت شناختن این حق داشته باشد. هدف این پژوهش برجسته کردن «حق پدیدآوران بر آگاهی از سرنوشت آثار» در انتشارات علمی بود، بنابراین یک پژوهش آغازین به شمار می‌آید. پژوهش‌های آتی می‌توانند موضوعیت چنین حقی را در نشریه‌ها بررسی کنند. برای مثال، دریافت و تحلیل دیدگاه سردبیران، داوران، پدیدآوران و دست‌اندرکاران انتشارات علمی درباره چنین حقوقی می‌تواند در پژوهش‌های آتی مورد توجه باشد. نمونه‌های بررسی‌شده در این پژوهش به دلیل محدودیت‌های پیش‌گفته کم بودند و انجام تحلیل‌های آماری درباره آن‌ها شدنی نبود، پژوهش‌های آتی می‌توانند با گزینش نمونه‌های بیشتر تحلیل‌های آماری بیشتری در این زمینه انجام دهند. افزون بر این، می‌تواند تأثیر توجه به این حقوق را بر کیفیت نشریه‌ها هم سنجید. به گفته دیگر، آیا توجه به این حقوق در نشریه‌ها می‌تواند منجر به انتشار آثار باکیفیت‌تر شود؟

پیداست که توجه به «حق پدیدآوران بر آگاهی از سرنوشت آثار» در نشریه‌های علمی می‌تواند به پدیدآوران در ارسال دست‌نوشته‌شان برای انتشار اثرگذار باشد. به نظر می‌رسد، به رسمیت شناختن چنین حقوقی می‌تواند در بهبود اخلاق پژوهشی نیز تأثیرگذار باشد. چه بسا مشکل طولانی بودن زمان داوری که در پژوهش‌های گوناگون عنوان شده است (همانند ابویی اردکان و میرزایی ۱۳۸۹، علیدوستی و همکاران ۱۳۸۷) به دلیل شفاف نبودن سیاست نشریه‌ها درباره چنین مسئله‌ای است. از این رو، افزودن مطالبی پیرامون این حقوق به بخش «راهنمای پدیدآوران» یا «اساسنامه نشریه» می‌تواند در دستور کار سردبیران نشریه‌های علمی جای گیرد. آن‌گونه که پژوهش‌های اخیر نشان داده‌اند، فرایند داوری هم‌تراز کاملاً

تصادفی است (Pier et al. 2018) و این بدان معناست که اگر بخت با پژوهشگر یار باشد مقاله او پذیرفته می‌شود و در غیر این صورت رد خواهد شد. گمان می‌رود توجه بیشتر به حقوق پدیدآوران در این چرخه موجب می‌شود داوران نیز توجه و دقت بیشتری در بررسی آثار نشان دهند و به این ترتیب از تصادفی بودن داوری اندکی کاسته شود.

Archive of SID

فهرست منابع

- ابویی اردکان، محمد و سیدآیت‌الله میرزایی. ۱۳۸۹. داوران و اخلاق داوری در مجله‌های علمی ایران. *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری* ۵ (۱ و ۲): ۳۶-۴۷.
- بیگزاده، صفر. ۱۳۹۵. فرهنگ عبارات فقهی و تعبیرات عربی در متون حقوقی فارسی. تهران: کلک صبا.
- بیگزاده، صفر. ۱۳۹۶. شرح قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، تهران، کلک صبا.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. ۱۳۷۱. *ترمینولوژی حقوق*. ج ۹، تهران: گنج دانش.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. ۱۳۹۱. *محشی قانون مدنی*. ج ۴، تهران: گنج دانش.
- جلال‌زاده، زهرا. ۱۳۹۵. «نقش ناشر در نشر مجلات علمی با رویکرد کاهش آسیب و ارتقای کیفیت (مقایسه کیفی سه ناشر دانشگاهی: شیکاگو، آکسفورد و تهران)». *مدیریت مخاطرات محیطی* ۳ (۱): ۶۱-۷۳.
- کاتوزیان، ناصر. ۱۳۹۱. *قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی*. ج ۳۳، تهران: میزان.
- عباس پور جواد، مهدیه میرزاییگی، و محمدمین زینلی. ۱۳۹۵. «ارزیابی بخش راهنمای نویسندگان نشریات علمی-پژوهشی ایران». *پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات* ۳۱ (۳): ۶۳۱-۶۴۹.
- علیدوستی، سیروس، محمد ابویی اردکان، سید آیت‌الله میرزایی، و فاطمه شیخ‌شجاعی. ۱۳۸۷. بررسی وضعیت فرایند داوری مقالات در مجلات معتبر علمی ایران. تهران: پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران.
- میرزایی، سیدآیت‌الله، محمد ابویی اردکان، معصومه قاراخانی، و فاطمه شیخ‌شجاعی. ۱۳۸۵. هم‌ترازخوانی در مجلات علمی (مطالعه موردی مجله جامعه‌شناسی ایران). *مجله جامعه‌شناسی ایران* ۷ (۴): ۱۴۷-۱۷۹.
- Benos, Dale J., et al. 2007. "The ups and downs of peer review." *Advances in physiology education*, 31(2): 145-152.
- Bergstrom, Theodore C., Paul N. Courant, R. Preston McAfee, and Michael A. Williams. 2014. "Evaluating big deal journal bundles." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111 (26): 9425-9430.
- Bornmann, Lutz, and Philippa Mungra. 2011. "Improving peer review in scholarly journals." *European Science Editing* 37 (2): 41-43.
- Collins, Peter. 2015. *The Royal Society and the promotion of science since 1960*. UK: Cambridge University Press.
- Dobele, A. R. 2015. "Assessing the quality of feedback in the peer-review process." *Higher Education Research & Development* 34 (5): 853-868.
- Elsevier Publishing. 2017. "What is peer review?" Retrieved at October 10, 2017 from elsevier.com/reviewers/what-is-peer-review
- Gasparyan, AY, L. Ayyvazyan, SV. Gorin, and GD. Kitas. 2014. "Upgrading instructions for authors of scholarly journals." *Croat Med J* 55 (3): 271-80.
- Godlee, Fiona, and Tom Jefferson, eds. 2003. *Peer review in health sciences*. London: BMJ Books.
- Hames, Irene. 2012. "Peer review in a rapidly evolving publishing landscape." *Academic and professional publishing*. Cambridge: Chandos Publishing : 15-52.
- Jaykaran, Yadav, N, Chavda and N D Kantharia. 2011. "Survey of instructions to authors" of Indian medical journals for reporting of ethics and authorship criteria." *Indian J Med Ethics* 8 (1): 36-8.
- Lee, Carole J., Cassidy R. Sugimoto, Guo Zhang, and Blaise Cronin. 2013. "Bias in peer review." *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 64(1): 2-17.
- Leslie, Larry Z. 1990. "Peer review practices of mass communication scholarly journals." *Evaluation Review* 14 (2): 151-165.
- Merriam-Webster Dictionary. 2017. "Definition of peer review." Retrieved at October 01, 2017 from merriam-webster.com/dictionary/peer%20review

- Orleans, L. A., and Laxmaiah Manchikanti. 2015. "Medical journal peer review: process and bias." *Pain Physician* 18: E1-E14.
- Paltridge, B. 2017. "The discourse of Peer Review. Reviewing submissions to academic journals."
- Pautasso, Marco, and Cesare Pautasso. 2010. "Peer reviewing interdisciplinary papers." *European Review* 18 (2): 227-237.
- Pier, Elizabeth L., Markus Brauer, Amarette Filut, Anna Kaatz, Joshua Raclaw, Mitchell J. Nathan, Cecilia E. Ford, and Molly Carnes. 2018. "Low agreement among reviewers evaluating the same NIH grant applications." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115 (12): 2952-2957.
- Pilcher, Elizabeth S., Anne Osborne Kilpatrick, and John Segars. 2009. "An assessment of promotion and tenure requirements at dental schools." *Journal of dental education* 73 (3): 375-382.
- Salamat, F, A. R Sobhani and M. Mallaei. 2013. "Quality of publication ethics in the instructions to the authors of Iranian journals of medical sciences." *Iranian Journal of Medical Science* 38: 57-61.
- Samad, A., T. W. Khanzada, and A. A.Siddiqui. 2009. "Do the instructions to authors of Pakistani medical journals convey adequate guidance for authorship criteria?" *Pakistan Journal of Medical Science* 25: 879-882.
- Siler, Kyle, and David Strang. 2017. "Peer review and scholarly originality: Let 1,000 flowers bloom, but don't step on any." *Science, Technology, & Human Values* 42 (1): 29-61.
- Smith, Richard. 2006. "Peer review: a flawed process at the heart of science and journals." *Journal of the royal society of medicine*, 99(4): 178-182.
- Solomon, David J. 2007. "The role of peer review for scholarly journals in the information age." *Journal of Electronic Publishing* 10 (1). Accessed January 13, 2018 from <https://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/idx/j/jep/3336451.0010.107?rgn=main;view=fulltext>
- Spier, Ray. 2002. "The history of the peer-review process." *TRENDS in Biotechnology*, 20(8): 357-358.
- Turner, Erick H. 2013. "Publication bias, with a focus on psychiatry: causes and solutions." *CNS drugs* 27 (6): 457-468.
- Wager, E. 2007. "Do medical journals provide clear and consistent guidelines for authorship?" *Medscape General Medicine* 9 (3): 9-16.
- Weiskittel, Aaron. 2015. "Evaluating traditional peer-review processes and their alternatives: An opinionated discussion." *MCFNS* 7 (2): 81-92.

The right of the author of the scientific article - research on the awareness of the fate of the work (Reviewing the stage of arbitration, comparative study)

Safar Beigzadeh

Assistant Prof., Iranian Research Institute for Information Science and Technology (IranDoc)¹

Behrooz Rasuli

*Ph.D. Candidate, Iranian Research Institute for Information Science and Technology
(IranDoc)*

Abstract: After the author writes the article in the system of scientific-research publications, is it right to know the fate of his article in the process of admission to publication? And if so, this right in Iran's law is based on which legal basis and legal documentation. A look at the guidebook of scientific journals in Iran shows that so far this and such a right have not been addressed, while in non-Iranian scholarly research, the timing provided in the admission guide for papers shows that this group of publications has such a right have been recognized. In this article, while expressing the legal foundations of the existence of this right in Iranian law, through comparison and comparative study, the status of important scientific-research publications in Iran and several foreign countries has been examined and with the will of the necessary diagrams and measurements, in addition to the existence This right has also been proven in Iran. It has also been suggested that the Iranian Journal of Science and Research publishes the timetable for admission to publishing articles, especially the arbitration process.

Keywords: Author, Effect, Iran, Intellectual Property Rights, Research Author, Scientific Article.

1. Corresponding Author: beigzadeh@irandoc.ac.ir

۱۰. پیوست‌ها

جدول ۱. شیوه آگاهی‌رسانی زمان لازم برای فرایند بررسی و داوری نشریه‌های انگلیسی

متن	کد نشریه
59 No. of days from submission of the manuscript to fist decision - 2016	۲
Journal Statistics: Time from submission to first decision 28 days; Time from acceptance to publication 18 days (online) 6 months (print)	۳
19 No. of days from submission of the manuscript to fist decision - 2016	۸
50 No. of days from submission of the manuscript to fist decision - 2016	۲۲
Submission to first editorial decision: 19 days The JAMS Editorial Office makes a concerted effort to ensure manuscript turnaround in fewer than 40 days. However, because JAMS is committed to ensuring that reviews are fair, informed, objective, and constructive, there may be occasional instances in which the turnaround time is longer.	۲۳
87 No. of days from submission of the manuscript to fist decision - 2016	۲۶
Submission to first editorial decision: 7 Submission to first post-review decision: 42 Submission to Accept: 173	۳۱
18 No. of days from submission of the manuscript to fist decision - 2016	۳۷
21 No. of days from submission of the manuscript to fist decision - 2016	۳۹
The Article Selection Committee reviews all submissions. Due to the large volume of submissions, a decision may take several weeks.	۴۲
51 No. of days from submission of the manuscript to fist decision - 2016	۴۳
The average turnaround time for manuscripts, broken down by decision type, for the period of January 1, 2016 to December 31, 2016, is: Desk Reject: 6 days Reject (based on review by Associate Editor or by peer reviewers): 48 days Major Revision: 99 days Minor Revision: 66 days	۴۵
Turnaround statistics for first-round submissions: Average time to decision: 30.55 days Median time to decision: 9 days	۴۷
24 No. of days from submission of the manuscript to fist decision - 2016	۵۰

جدول ۲. شیوه آگاهی‌رسانی زمان لازم برای فرایند بررسی و داوری نشریه‌های فارسی

متن	کد نشریه
فرایند ارزیابی اولیه مقاله دو هفته زمان می برد. پس از طی این فرایند مقاله توسط اعضای هیات تحریریه و دبیران علمی تعیین داور می شود و برای داور ارسال می گردد.	۵
بررسی اولیه به مدت یک هفته توسط سردبیر انجام می‌شود. اگر سردبیر بپذیرد، مقاله برای داوری به داوران به مدت یک ماه سپرده می‌شود. اگر داوران به شکل مشروط مقاله را بپذیرند، نویسنده یک ماه فرصت دارد مقاله را ویرایش و دوباره بفرستد.	۷
ارسال مقاله از سوی دبیر اجرایی نشریه به سردبیر و اعضای هیئت تحریریه به منظور تایید علمی و تعیین داوران تخصصی برای داوری مقالات (۲ هفته). ارسال مقاله از سوی دفتر مجله به داوران تعیین شده، به محض رویت	۱۲

	<p>فیش واریزی، حداکثر زمان داوری اولیه مقالات سه ماه می‌باشد. در صورتیکه مقاله با اصلاحات پذیرش شود، مقاله به نویسنده مسئول ارسال شده تا اصلاحات داوران را بر روی مقاله خود پیاده نموده سپس مقاله اصلاحی را به دفتر مجله ارسال نماید (۲ هفته). توجه: در صورتیکه به هر دلیلی بدون اطلاع مجله، این زمان بیش از دو هفته به طول انجامد، مقاله از روند داوری خارج خواهد شد. ارسال مقاله اصلاح شده از سوی دفتر مجله، برای داوری نهایی (۱ ماه)، مقاله پذیرش شده به ویراستاری ارسال شده و پس از انجام ویراستاری به نویسنده عودت داده خواهد شد و نویسنده بایستی در مدت زمان مقرر نسبت به رفع ایرادات نگارشی آن اهتمام ورزیده و متناسب با تعداد صفحات بدون احتساب صفحه چکیده انگلیسی (صفحه- ای ۱۰ هزار تومان) هزینه چاپ مقاله را پرداخت نموده و سپس مقاله نهایی (ویراستاری شده) و اسکن فیش واریزی را به دفتر نشریه ارسال نماید (۱ هفته). ارسال نامه پذیرش از سوی دفتر مجله به نویسنده مسئول مقاله (۲ هفته).</p>	
۲۲	<p>بررسی تطابق مقاله با الگوی نشریه یک هفته طول می‌کشد. بررسی اولیه مقاله توسط هیئت تحریریه یک ماه به طول می‌انجامد. داوران چهار ماه فرصت داوری مقاله را دارند. روی هم رفته، ۲۳۰ روز برای پذیرش مقاله زمان لازم است.</p>	
۲۷	<p>گرچه در برهه ارزیابی از داوران محترم درخواست شده است که حداکثر ظرف یک ماه نظر خود را درباره مقاله اعلام نمایند، معهذا فرایند داوری بطور متوسط حدود سه ماه به طول می‌انجامد.</p>	
۲۹	<p>سردبیر یک هفته فرصت بررسی اولیه مقاله را دارد و داوران نیز یک ماه فرصت داوری دارند. پدیدآور یک ماه فرصت انجام اصلاحات و ویرایش مقاله دارد.</p>	
۳۰	<p>بررسی اولیه سردبیر یک هفته به طول می‌انجامد و داوران نیز یک ماه فرصت داوری دارند. پدیدآور نیز یک ماه فرصت انجام اصلاحات و ویرایش مقاله را دارد.</p>	
۳۷	<p>فرایند داوری حداقل یک و حداکثر ۸ ماه به طول می‌انجامد.</p>	
۳۹	<p>مدت زمان فرایند داوری مقالات ۲ الی ۴ ماه می‌باشد.</p>	
۴۱	<p>ارزیابی اولیه مقاله از حیث تناسب مقاله با حوزه فعالیت فصلنامه، رعایت ساختار علمی مقاله، رعایت آئین نامه نگارش مقاله و ... و اعلام نتیجه به نویسنده، حداکثر ده روز پس از دریافت مقاله. زمان داوری: ۳ الی ۴ ماه. ارزیابی نهایی مقاله پس از انجام اصلاحات درخواست شده، حداکثر دو هفته پس از دریافت نسخه اصلاح شده مقاله. اعلام پذیرش نهایی مقاله توسط سردبیر، پس از انجام اصلاحات درخواستی ویراستار، حداکثر یک هفته پس از انجام اصلاحات ویرایشی مقاله و صدور گواهی پذیرش در صورت درخواست نویسنده.</p>	
۴۸	<p>در مرحله بعد، یعنی مرحله داوری مقالات که از ۲ هفته تا ۲ ماه زمان می‌برد، مقالاتی پذیرفته می‌شوند که ویژگی‌های زیر را دارا باشند.</p>	